

Tirpitz under forandring

Af Claus Kjeld Jensen

En længe næret drøm er ved at gå i opfyldelse i klitterne ved Blåvand. Her bygges lige nu et nyt museum, der i indhold og arkitektur skal kunne matche det fantastiske landskab og de ligeså fantastiske historier, det gemmer. Museumscenter Blåvand er arbejdstitlen på det nye museum, der er tegnet af BIG Bjarke Ingels Group, men hvad museet kommer til at hedde når det går løs, er et af de mange spørgsmål, der skal afklares, inden museet efter planen åbner i maj 2017. Mens denne årbog skrives, arbejdes der på højtryk både med byggeri og med udstillinger. Byggeriet styres af BIG sammen med det Varde-baserede ingeniørfirma Johannesen og Kalstrup og foretages i praksis af tolv forskellige firmaer. Sideløbende med byggeriet arbejdes der lige så intenst blandt museets medarbejdere med at skabe de udstillinger, der ikke bare skal fortælle alle historierne, men også gøre det så publikum, når de går ud i landskabet igen, vil set det på en helt ny måde og få øjnene op for de mange lag af historier derude. Lige nu arbejder cirka ti personer på museet med udstillingerne i samarbejde med det hollandske udstillingsfirma Tinker Imagineers.

Det har heldigvis været muligt at holde Tirpitz-bunkeren åben for publikum både i sommeren 2015 og igen i 2016, så man kan komme tæt på byggepladsen og følge med på nærmeste hold. Og det er der rigtig mange, der benytter sig af. Selv i vintermånederne er der dagligt en jævn strøm af interesserede, der følger byggeriet fra klitterne rundt om byggepladsen. Og selvom man med stor utålmodighed glæder sig til museet står færdigt i 2017, har det også været fascinerende at følge byggeriet: fra det første

spadestik i klitterne, over udgravning af den store byggegrube, støbning af fundamenter, rejsning af vægge og til nu, hvor det første tag skal støbes.

Vi valgte derfor at lade vores dygtige dron fotograf i Arkæologi Vestjylland, Esben Schlosser Mauritsen, følge byggeriet med jævne mellemrum, for at vi med dronens majestætiske overblik kunne fastholde byggeriet i landskabet sammen med årstidernes skiften. Det er der kommet en stribe flotte billeder ud af, som sammen med enkelte mere jordbundne optagelser her skal fortælle historien om projektet, der lige nu er ved at blive realiseret. Både som en forsmag på hvad der venter os alle sammen derude. Og som en fastholdelse af en positiv og givende proces, hvor arkitekter, ingeniører, håndværkere, designere og museumsfolk i fællesskab skaber noget fantastisk.

Esben og dronen på arbejde. Her er det på en arkæologisk udgravning.

November 2014:

Stort foto: Tirpitz-bunkeren i det vidtstrakte landskab med klitter, plantage og Vesterhavet i horisonten. Bunkeren ligger stort set, som den blev forladt i maj 1945. Dengang var den en byggeplads som en brik i et megalomant bygningsværk, der aldrig blev færdigt. I forgrunden af billedet ses den rampe, der blev lavet som fundament for den store traverskran, der skulle løfte kanonen på plads. Rampen blev bygget og kranen sat op. Men kanonrørene lå på Guldager Station, da krigen sluttede den 4. maj 1945. Glaskuplen på bunkerens top sidder, hvor kanontårnet med de to løb skulle have været, hvis bunkeren var blevet færdig. Den lille tilbygning til venstre for bunkeren er ankomstbygningen, som blev bygget, da bunkeren blev museum i 1990.

Lille foto: Tirpitzbunkeren set fra sydøst med rampen i baggrunden og et langt kig op mod hede og plantage. Her ses, hvordan den lille ankomstbygning fra 1990 står på det oprindelige fundament til bunkerens østlige del, der aldrig

blev bygget. Det er også forklaringen på bunkerens meget plane østside, som adskiller sig fra de tre andre sider, der er afvalmede.

Der graves et hul

Den 16. december 2014: Første spadestik tages med stor symbolik i et godt samarbejde mellem fra venstre Henrik Tvarnø, direktør i A.P. Møller Fonden, Lisbet Rosendahl, formand for Varde Museums bestyrelse og Erik Buhl Nielsen, borgmester i Varde Kommune. I forbindelse med markeringen blev det fra alle sider fremhævet, at projektet her var et forbilledligt samarbejde mellem kommune, museum og fond, men også mellem bygherre og arkitekter. I hele processen fra den første idé blev undfanget på museet, har

Varde Kommune været en særdeles positiv medspiller. Og A.P. Møller Fondens engagement i projektet har naturligvis været helt afgørende for gennemførelsen. Ikke alene på grund af det store, økonomiske bidrag til projektet men i lige så høj grad på den store erfaring fondens medarbejdere besidder i byggeprojekter som dette.

Årsskiftet 2014/15: Ganske kort tid efter første spadestik, så der således ud. Som et knivskarpt snit i landskabet fremstod konturerne af byggegruben som hvidt sand mod de omkringliggende klitters bevoksning. Den lille tilbygning

mod øst er revet ned, og man er gået i gang med at skære en tunnel gennem det østlige betonfundament, hvor huset stod. I nederste venstre hjørne på billedet til venstre ses to skråtstillede plantekasser. Det er et forsøg på at få hjelme til at gro på tre forskellige typer net, så man kan finde den helt rigtige løsning, når landskabet skal reetableres, og der skal gro hjelme henover museets tag.

På billedet til højre ses byggepladsen fra nord med Vesterhavet i horisonten.

Byggeriet skrider fremad

Forår 2015: Byggegruben er etableret. Cirka 40.000 m³ sand er kørt bort. Det meste opbevares i et depot lidt længere østpå ad Tane Hedevej, for at det kan køres tilbage, når landskabet skal reetableres. Det nye museums tag skal dækkes med sand og beplantes med de samme planter, som findes i det omgivende landskab. Oprindeligt var det planen, at hele byggegruben skulle afgrænses med spunsvægge, som det ses lige nord for bunkeren. Men for størsteparten af byggegruben valgtes at etablere en 45 graders hældning, der blev fastholdt med plastik, brædder

og sandsække, som en væsentligt billigere løsning end spunsvæggene. Kun mod sydvest, hvor en lille bestand af markfirben havde deres levested, valgtes spunsvæggene for at gøre mindst muligt indgreb.

Foruden de 40.000 m³ sand, er der også fjernet en del beton. Dels inde fra rampen, hvor der var en kraftig betonkonstruktion som støtte for traverskranen. Dels beskedne 200 m³ som et tværsnit gennem fundamentet på bunkerens østdel. På billedet ser man nu to åbninger i bunkerens østvæg: Dels oppe, hvor indgangen til bunkeren fra ankomstbygningen var fra 1990 til 2014, dels nede, hvor

udgangen fra bunkeren var i samme periode, og hvor indgangen fremover vil være. Bunkeren forbindes med det nye museum via en underjordisk tunnel, der går hen til denne indgang. Når der er skåret en tunnel hele vejen gennem betonfundamentet (hvor de ydre vægge var jernarmerede og op til fire meter tykke), skyldes det, at tunnelen føres helt igennem til parkeringspladsen mod syd og kommer til at fungere som vareindlevering. De to små gravemaskiner længst til venstre i billedet holder nede i udgravningen til tunnelens forlængelse mod syd.

Foto (begge firben): Mogens Espensen.

Udfordringer under vejs

Udover alle de små og store overraskelser, som ethvert byggeri byder på, og som et byggeri, der helt åbenlyst bryder med konventioner for, hvordan et hus skal bygges, er rigt på, har byggeriet i klitterne ved Tirpitz givet sine helt egne overraskelser og udfordringer. Den første kom allerede ved miljøscreeningen inden byggeriet gik i gang. Den lille æglæggende øgle, kaldet markfirben, som både er sjælden og fredet, havde åbenbart fundet de helt rigtige levebetingelser på rampen bag Tirpitz-bunkeren. Selv efter en grundig screening af området i en radius af 500 meter fra bunkeren, var der kun fundet markfirben ét sted: På rampens skråning mod sydvest. For at sikre bestandens overlevelse blev det derfor besluttet dels at lave et "markfirbensrefugium" oppe ved Tirpitz' søsterbunker, cirka 400 meter mod nord, dels at friholde en del af rampens skråning mod sydvest for byggeri, så der også ville kunne leve firben her, mens byggeriet stod på. Efter etableringen af refugiet er der foretaget en indsamling af firben, der er flyttet hertil. Nu er det håbet, at der er firben, der overlever begge steder, og at de kan flytte tilbage på taget af det nye museum, når det åbner.

Den anden store udfordring var en stor bombe, der helt umotiveret dukkede op, da vi gravede sand væk. Ved nærmere undersøgelse viste den sig at være en britisk sømine beregnet til udlægning fra fly. Den har med andre ord aldrig været tiltænkt klitterne ved Tirpitz. Det bedste gæt er, at den er kommet fra et britisk mineudlægningsfly, der er blevet beskudt over Vestjylland, og har kastet sin last for at undgå nødlanding med minerne ombord. En sådan episode fandt faktisk sted i 1943, hvor et britisk mineudlægningsfly blev beskudt ved Blåvand og endte med at styrte i havet

ved Rømø. Måske er det dette fly, der kastede en del af sin last, før det faldt i havet? Historien om de mange fly med bomber og søminer er jo i øvrigt temaet for både Christian Ringskous artikel på side 86 i denne årbog og en stor udstilling på Ringkøbing Museum.

Selvom "vores" sømine jo kunne opfattes som en spændende museumsgenstand, blev den alligevel bortsprængt af søværnets minørtjeneste på Kallesmærsk Hede. Og ved nærmere kig på det krater, sprængningen efterlod i sandet, var det nok en ganske klog beslutning...

Fotos: Forsvaret/Christian Gammeltoft.

Juni 2015: Byggepladsen set fra sydvest. Fundamenterne er støbt, og væggene begynder at markere sig. Billedet er taget lige før bunkeren genåbner som udstillingssted. Der er støbt tag over den del af tunnelen, der skærer sig igennem bunkerfundamentet, ligesom tunnelrøret mod syd er etableret og tildækket med sand, mens tunnelen mellem bunker og museum endnu ikke er støbt. Den oprindelige

ankomstbygningens funktioner er midlertidigt overtaget af den grå skurvogn ved bunkerens sydøsthjørne. Et byggepladshegn leder de besøgende hen over den nye tunnels tag til den øvre indgang i bunkeren, og et stillads ved bunkerens nordøstre hjørne gør det muligt for publikum at følge byggeriet på nærmeste hold.

Ultimo august 2015: De første gulve er støbt, og som skulpturer på række rejser sig armeringen til vestvæggens crosswalls. De rustrøde, økseformede konstruktioner i armeringsjern er solidt forankrede i fundamenterne, og de angiver formen på de støttevægge, der sammen med selve væggen skal bære tagets vægt.

September 2015: Museet er åbent! Altså den gamle udstilling i bunker. Fra skurvognens gavldør kan man spadserere ad den nystøbte betonsti til indgangen i bunker. Den alene er opstillet for publikums skyld. På billedet er tunnelen mellem bunker og museum støbt og tydelig, ligesom den første væg er støbt og forskallingen ved at blive fjernet. Den nystøbte beton blev behørigt beundret og aet. Den vestre væg var reelt det første helt færdige element i byggeriet: Den væg vil komme til at se præcis sådan ud i det færdige museum også.

Modsatte side: Samme situation men lidt mere fra oven. Nu kan man ane de fire, rektangulære rum, hvoraf det nordvestre (øverst) er det tydeligste. På billedet ses tunnelen nederst til venstre og fire forskellige faser af rummenes tilblivelse. Nederst i billedet ses et rum, hvor gulvet er støbt, og man er i færd med at sætte armering op til støttevæggene. Til højre i billedet er alle støttevæggene armering rejst. Til venstre i billedet er man i færd med at sætte forskallingsplader op omkring armeringen og øverst er væggene støbt, og forskallingen ved at blive fjernet.

November 2015: Glade arkitekter på besøg.

Fotos: JydskeVestkysten/Christer Holte.

Januar 2016: Understøttelse til forskalling af det første loft er ved at være plads. De 300-400 m² store betonlofter kommer til at virke "svævende", fordi de kun hviler på ydervæggene. Lofterne kommer til at veje mellem 720 og 1090 ton hver i sær og kræver en del understøtning i støbefasen. Det første tagdæk, der er gjort klar til støbning af på billedet, får en vægt på 950 ton. På dette tidspunkt er reetableringen af landskabet allerede godt i gang. Mod vest (til højre i billedet) lægger en gravemaskine sand mod

museets vestvæg, og mellem museum og bunker er der nu fyldt så meget sand på, at tunnelen stort set er skjult. På billedet ses den færdigstøbte østvæg med støttepillerne tydeligt. Her mangler nu kun den yderste væg, som bare skal holde sandet ude og skabe den "teknikgang", hvor alle rør til el, vand, varme og ventilation kommer til at løbe. Det store runde hul i muren nederst i billedet er det sted, hvorigennem alle ventilationsrør for adgang til det fri.

Januar 2016.

Januar 2016.

Januar 2016: Det store overblik, som dronen muliggør. Et sidste guddommeligt smugkig ned i det nye museum lige før forskallingspladerne lægges ud til støbning af det første tag. Når næste droneoptagelse finder sted, vil man ikke længere kunne kigge direkte ned i den del af museet, der ligger nederst i billedet her.

Og sådan kommer det til at se ud i 2017, når museet er færdigt og landskabet reetableret. Vi glæder os til at tage imod gæster i udstillingen, som børn glæder sig til juleaften. Glæden over at være en del af projektets fremadskriden har vist sig at være langt større end vi havde drømt om. Og forhåbentlig har ovenstående givet en fornemmelse af den glæde.

